

Generální konzulát ČR v Torontu je s paní Zdenou v pravidelném kontaktu a přichystal jí ke kulatinám, které oslaví 21. října, netradiční dárek. Jelikož je literatura stále její nejoblíbenější kratochvílí, každý den čte a má přehled o naší současné literární scéně, konzulka Šárka Ponroy Vamberová oslovila přední české spisovatelky a ilustrátorky, aby jí k životnímu jubileu popřály.

Osobnost paní Škvorecké i její literární odkaz a nakladatelská činnost inspirovaly jedenáct spisovatelek a deset ilustrátorek k originálním přáním, vyznáním obdivu a vděčnosti. Vznikly zajímavé nové útvary: Radka Denemarková napsala mikrodrاما, Anna Bolavá poslala motýlí pozdrav, Kateřina Tučková dojemně sdílela své zážitky z dětství o tříbení literárního vkusu, výtvarnice Lucie Šťastná navrhla koláž-hommage na text Karin Lednické. Komiksová výtvarnice Lucie Lomová pod obrázek stromu „knihovníku“ a vedle stojící paní Škvorecké zabásnila: Nad Zdenou tiše si knihovník šumí písničku oslavnou: kdo umí, ten umí! Přání zaslali také ministři zahraničních věcí Jan Lipavský a kultury Martin Baxa. Originální shrnutí tvorby a odkazu nabídli literární kritik Radim Kopáč a literární vědkyně Alena Přibáňová.

„Nejen tvorba, literární i nakladatelská, ale celý život paní Škvorecké vydává svědectví o době, která znamenala ztrátu svobody, nadějí, domova i mnoha životů. Ale dokázala, že i v té době bylo možno zachovat si důstojnost, integritu, svobodu myšlení a tvorby. Bylo to i proto, že mnoho ze své činnosti věnovala jiným, nám všem,“

poznamenává generální konzul v Torontu Petr Buriánek.

Generální konzulát České republiky v Torontu

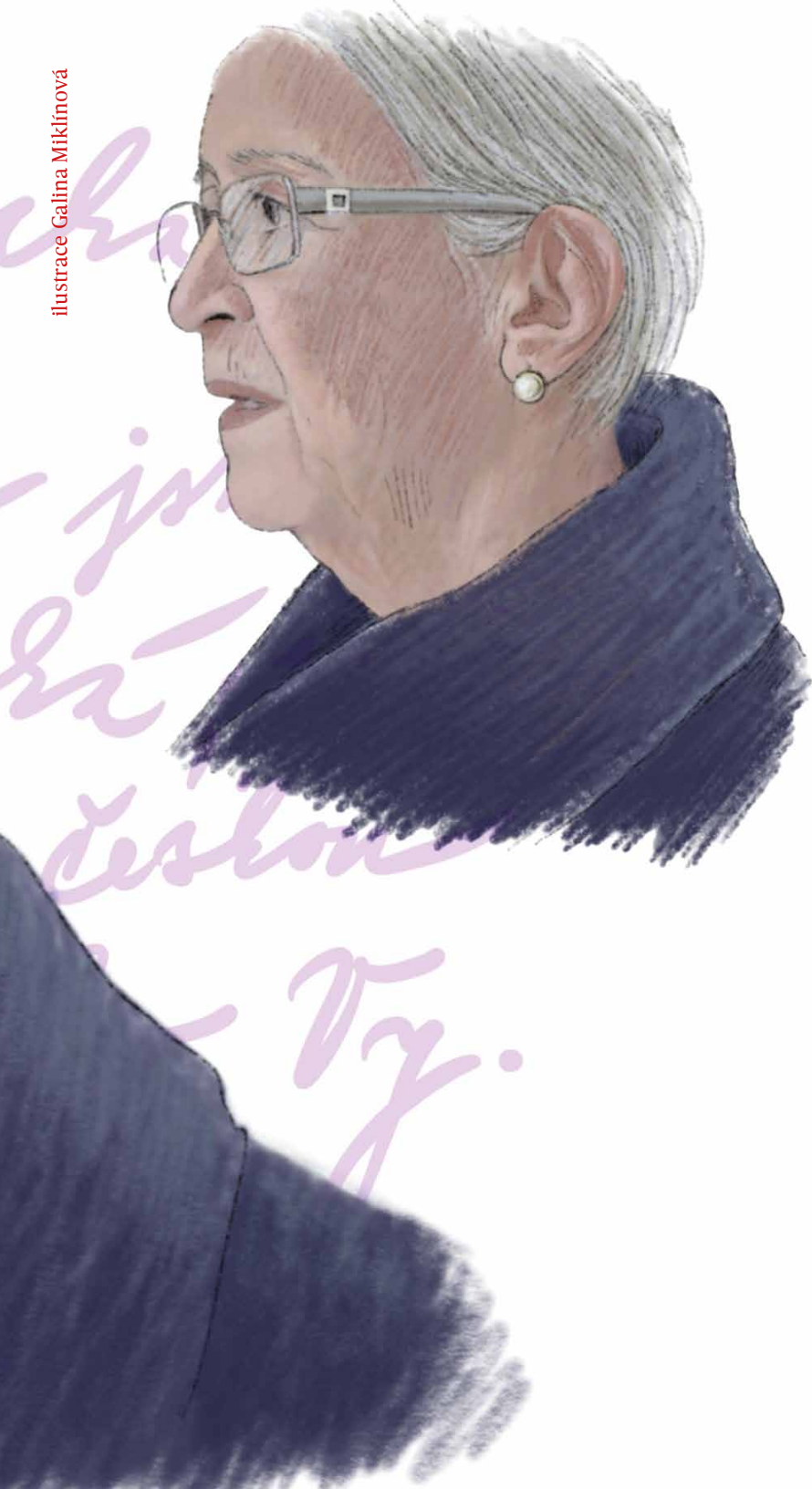
Grafická úprava: Filip Heyduk
Vytíštěno: v Torontu v omezeném nákladu GK
Ilustrace na obálce: Galina Miklínová, 2023

90

Zdena Salivarová Škvorecká

Jan Lipavský / Martin Baxa / Petr Buriánek / Galina Miklínová / Alena Přibáňová / Lucie Lomová / Anna Bolavá / Andrea Tachezy / Alžběta Skálová / Alena Mornštajnová / Petra Hůlová / Kateřina Tučková / Vendula Chalánková / Karin Lednická / Bianca Bellová / Petra Soukupová / Lucie Šťastná / Iva Pekárková / Eva Bartošová / Ilona Polanskí / Markéta Pilátová / Radim Kopáč / Pavla Horáková / Dana Lédl (Myokard) / Radka Denemarková / Renáta Fučíková

Vážená paní Salivarová Škvorecká,

dovolte, abych Vám jménem Ministerstva zahraničních věcí České republiky i jménem svým co nejsrdečněji poblahopřál k Vašemu životnímu jubileu.

Velice si vážím Vaši oddanosti a houževnatosti, se kterou se po celý život věnujete české literární tvorbě a šíření české literatury v obtížných exilových podmínkách. Vaše neutuchající péče o český jazyk, díla i autory je nedocenitelná. Významným způsobem jste přispěla k upevnění vazby české komunity v zahraničí k domovskému státu. Váš životní příběh dokazuje, že i když žijeme za hranicemi vlasti, můžeme si ji nosit v srdci a snažit se o její blaho.

Jsem přesvědčen, že Vaše aktivity ve prospěch uvedomělé a svobodné České republiky nám budou i nadále velkou inspirací. Děkuji Vám za ně a přeji vše dobré.

Jan Lipavský

Ministr zahraničních věcí ČR

Milá paní Salivarová,

dovolte mi, abych Vám z celého srdce nejen poblahopřál, ale také se stejnou vřelostí poděkoval za Vaši zcela mimořádnou práci pro českou kulturu.

Poprvé jsem se s Vámi jako s autorkou setkal v 90. letech při četbě Samožerbu. Věděl jsem v té době už o existenci '68 Publishers a byl jsem oddaným čtenářem knih Vašeho muže, ale teprve díky téhle knize mi opravdu došlo, jak složitou a zároveň důležitou práci jste odvedli pro československý exil i pro čtenáře v nesvobodném Československu.

A pak mi přišla do rukou Honzlová. Měl jsem v té době už vystudovanou historii, znal jsem politické dějiny i příběhy pamětníků, ale tahle kniha mi poskytla ještě další pohled, smál jsem se a zároveň mě mrazilo. Když se mluví o padesátých letech, Honzlová, ta skvělá, vtipná a statečná dívka, v mých myšlenkách vždycky stojí opodál.

Ještě jednou moc děkuji a přeji mnoho zdraví a radosti do dalších let.

Ze srdce **Martin Baxa**

Ministr kultury ČR

Vážená a milá paní Salivarová Škvorecká,

žít a být v Torontu pro nás také znamená, žít a pracovat ve městě, které je spojeno s Vámi, s Vaším manželem Josefem, s Vaším nakladatelstvím '68 Publishers, s Vašimi knihami, knihami vydanými Vaším nakladatelstvím, s literaturou, která podle komunistů neměla spatřit světlo světa. Nejen Vaše tvorba, literární i nakladatelská, ale celý Váš život vydává svědectví o době, která znamenala ztrátu svobody, nadějí, domova i mnoha životů. Vy jste dokázala, že i v té době bylo možno zachovat si důstojnost, integritu, svobodu myšlení a tvorby. Bylo to i proto, že jste mnoho ze své činnosti věnovala jiným, nám všem.

Děkujeme, že můžeme žít a být ve Vaší blízkosti, díky setkáním s Vámi lépe porozumět tomu, co se odehrávalo v českém Torontu a Kanadě během uplynulých padesáti let.

Přeji Vám ze srdce všechno nejlepší.

Petr Buriánek

Generální konzul ČR v Torontu

Salivarová, Škvorecká, Honzlová, Šimková, Držmíšková
a ty ostatní

Nejspíš bychom těžko našli někoho, kdo má s českou literaturou stejně důvěrný a mnohvrstevnatý vztah jako Zdena Salivarová – spisovatelka (a také manželka spisovatele), nakladatelka (a také dcera nakladatele), autorka literárních postav i jejich předobraz, překladatelka i překládaná autorka, předmět zájmu literárních recenzentů i autorka literárních recenzí v exilovém tisku, a v neposlední řadě (a možná úplně nejbyťostněji a nesporně nejraději) celoživotní čtenářka literatury od počátků k dnešku (a to jak svých, tak té literatury).

Zdena se narodila do rodiny nakladatele a knihkupce, a nakladatelský provoz tak poznala od základu a nejdříve z pozice toho, kdo je na úplném konci výkonného řetězce této hektické profese – s pobavením občas vzpomíná, jak v deseti letech s bratrem jen o dva roky starším tahávali přes půl Prahy dětský kočárek, v němž namísto nejmladší sestry trůnily vysoko naložené balíky knih z tiskárny („protože od čeho by měl otec děti, že“). V dětství, jež anglista Josef Škvorecký kdesi trefně charakterizoval jako „dickensovské“, také na vlastní kůži zažila, jak ošemetné je být na takto vrtkavém podnikání existenčně závislý. Po založení vlastního podniku, torontského nakladatelství '68 Publishers, se ale

**Nad Zdenou tiše si knihovník šumí
písničku oslavnou: kdo umí, ten umí!**

*Milé paní Škvorecké a velkou díkům, děkuj a přáním všem
nejlepšího k narozeninám,*

Lucie Lomová

průprava ze zlých časů ukázala jako užitečná škola: ačkoli celý podnik, vystavěný na čtenářském zájmu, byl finančně riskantní, nakladatelka se rizika nezalekla a jeho únosnou míru dokázala odhadnout lépe, než kdysi její otec – nadarmo nebývá v tiráži uvedena pod redakčním pseudonymem Držmíšková.

Jako spisovatelka debutovala Zdena Salivarová až poté, co se stala paní Škvoreckou, byť její tajné juvenilní pokusy, zpravidla básně, se datují už někam do studentských dob. V této profesi vystupovala pod svým rodným jménem, nikoli však proto, že její první povídka *Proč jsem tak krásně hrála Bruchův koncert* dorazila do časopisu *Host do domu* v roce 1960, tedy v době, kdy byl Josef Škvorecký stále ještě v klatbě po vydání *Zbabělců*, ale proto, že v literárním světě chtěla být na jméno svého slavného muže nezávislá. Přesto fakt, že začala publikovat teprve v manželství, náhodný není: Josef Škvorecký totiž literární talent své ženy obdivoval a ctil (bezesporu více, než ona sama), povzbuzoval ji a pozvedal její autorské sebevědomí (kteroužto službu mu ona celoživotně oplácela – jejich vzájemná korespondence svědčí o tom, že i úspěšný spisovatel s desítkami publikovaných a ceněných knih takové povzbuzení potřebuje, protože je-li skutečně dobrý, nikdy nenabude rutiny, a nikdy si proto není jist, že další kniha, kterou právě píše, bude také dobrá). Tvůrčím potěšením se jim pak staly společně napsané detektivky v hlavní roli s jak se patří svébytnou pátračkou hraběnkou Lomnickou, která má nepotlačitelný talent se v prostředí kanadských krajanů a později i v porevoluční Praze nachomýtnout k zapeklitým případům.

Zdena Salivarová není autorkou mnoha knih. Ty, které napsala, jsou však nepřehlédnutelné. Patří ke spisovatelům, kteří píšou ze zkušenosti a z potřeby; v jejím případě z potřeby svou zkušenost zaznamenat a předat, spíše než se svěřovat, protože ví, že její zkušenost přesahuje její konkrétní osud. A tak ačkoli do vlastně komorního příběhu Jany Honzlové, titulní hrdinky svého prvního románu, vepsala ústrky a křivdy, které ve druhé polovině padesátých let jako dcera emigranta sama zažívala, román vypovídá o ústrcích a křivdách, které byly každodenní realitou stovek a spíše tisíců lidí komunistickému režimu podezřelých, takže tento režim považoval za nutné je přiskřípnout a držet zkrátka prostě proto, že se „špatně narodili“. Kniha dostala posláni skutečného uměleckého díla: mluvila z duše těm, kdo padesátá léta v Československu prožili, ale především dokázala jejich pocity a osudy zprostředkovat čtenářům, kteří si takovou zkušenost na základě své vlastní vůbec neuměli představit. Dokázala vysvětlit západnímu světu, jak lidé v tom divném uzavřeném světě na druhé straně železné opony žili a jakou tragédií pro ně je, že naděje, které spojovali s reformou společnosti, ukončila vojenská invaze. I proto po textu okamžitě sáhlo

prestižní nakladatelství Harper and Row (kniha vyšla v roce 1970 nejprve anglicky a teprve o rok později česky, v čerstvě založeném nakladatelství '68 Publishers). A podobně mnohým poúnorovým i starším exulantům, kteří se na posrpnovou emigraci často dívali skrz prsty jako na exponenty či přinejmenším odchovance režimu, který je vyhnal z Československa, dokázala vysvětlit, jaký život žili ti, kteří zůstali doma. Proto si jí cenil například Ferdinand Peroutka a další exilové osobnosti. A v posledních letech, poté, co byla *Honzlová* uvedena na divadelní prkna, promluvila znovu ke generaci, která už padesátá léta nezažila ani prostřednictvím svých rodičů – a soudě podle ohlasů, román ze síly své výpovědi léty nic nepoztrácel.

Říká se, že v rozsáhlejší tvorbě Zdeně bránilo vytižení v nakladatelství. Je to pravda jen částečně. Spíše by se dalo říct, že ji dřina v nakladatelství sice vysilovala, ale také velmi naplňovala, jako každá práce, jejíž smysl je nepopiratelný, a že její praktická duše v ní spatřovala větší užitek než ve vlastním autorském díle. Svůj druhý román *Hněj země* tak skutečně napsala až v době, kdy exilové nakladatelství splnilo svůj úkol a česká literatura se vrátila do normálních publikačních poměrů, tedy na prahu devadesátých let, a vtělila do něj celou svoji exilovou zkušenost – a opět nejen svoji. Postava kanadské exilové nakladatelky Věry Šimkové nese spoustu rysů své autorky a provoz exilového nakladatelství, jenž román popisuje, by mohl posloužit historikům jako jeden z pramenů k dějinám '68 Publishers. Především je však Věřina postava důležitým kompozičním svorníkem, uzlovým bodem, k němuž se v tomto románu v dopisech sbíhají životní příběhy exulantů posrpnových i poúnorových, a spolu s historickými dopisy těch, kdo do Ameriky a Kanady přicházeli už od devatenáctého století, vytvářejí pestrou mozaiku osudů lidí, kteří se náhle existenčně ocitli znovu na začátku.

Kromě Jany Honzlové a Věry Šimkové půjčila Zdena Salivarová své vidění světa řadě dalších dívkách i ženských postav a vypravěček v povídkách a novelách, které v devadesátých letech vydala souborně pod názvem nejrozsáhlejší z nich *Nebe, peklo, ráj*. Své literární dílo však už patrně rozšiřovat nehodlá. Po mnoha letech služby české literatuře se naplno zabydlela ve své roli nejoblíbenější, čtenářské. Z Česka k ní přes oceán pravidelně putují literární časopisy, kulturní přílohy novin a knižní novinky a ona pozorně sleduje, co se na literární scéně děje. Není tedy sporu o tom, že gratulace svých následovnic, českých spisovatelek, si přečte se zaujetím a skutečným zájmem. Příjemné čtení – a všechno nejlepší, Zdeno!

Alena Příbáňová

Ústav pro českou literaturu AV ČR, v.v.i.

Posílám k Vám čarovného motýla. Sedí mi na ruce, křídla prozatím zlehka složená, ovšem plně připravený k dlouhému letu. Prozkoumal už tisíce galaxií a ve své duši nosí nesmrtelnost. Je tak drobný a křehký a plný energie, a přitom tak zranitelný. Tenhle je přímo pro Vás...

Motýl je zvláštním stvořením, které ne vždy patří mezi hmyz. Tedy technicky vzato ano, je to hmyz, živý organismus pohybující se pomocí barevných křídel, sající nektar a opylující květy. Líhne se z housenky, která nám na zahradě okousala spoustu listů, zakuklí se a pak spoléhá na to, že ji nespátří predátor. Pak už se konečně stává letcem, denním nebo nočním... mě zajímají hlavně ti denní. Ti, ze kterých sálá lehkost a svoboda, ti, kteří pomocí slunce sypou barvy do našeho obyčejného šedivého světa.

Motýl žije několik týdnů, anebo jen pár dnů. Každým okamžikem má něco svého na starost, ale někdy se stane, že nás záměrně vyhledá. Mluví, svěruje se, ale především poslouchá. Dokáže číst myšlenky. Prosím, věřte tomu, je to tak. Promluvte na něj a on vám odpoví. Obvykle velmi stručně, například to bude dobré. Mám chuť se zasmát, tohle že nám letěl říct takovou dálku? Ted' se zase směje on. Už ted' to dobré je, dodává ještě a mává křidélky

Už několik let vím, že potkat motýla není jen tak. Mě navštěvuje na mém zeleném balkóně, uprostřed velkého města, které mu nabízí málo přírody. Objeví se, když to nečekám a přemýšlím o něčem důležitém. Bojím se, pochybuju, rozhoduju se... a on bývá tou odpovědí. Klidným, promyšleným řešením. *Bát se je ztráta času. Už ted' je to dobré. Je a bude. Celou dobu.* Přeju si, aby to letěl říct dál. A tak ho posílám, má bělavou barvu a maskuje se, aby dlouhou cestu zvládl. Čekejte ho, prosím, každou chvíli, možná už ted' jeho duše proklouzává mezi listy někde hodně blízko vás...

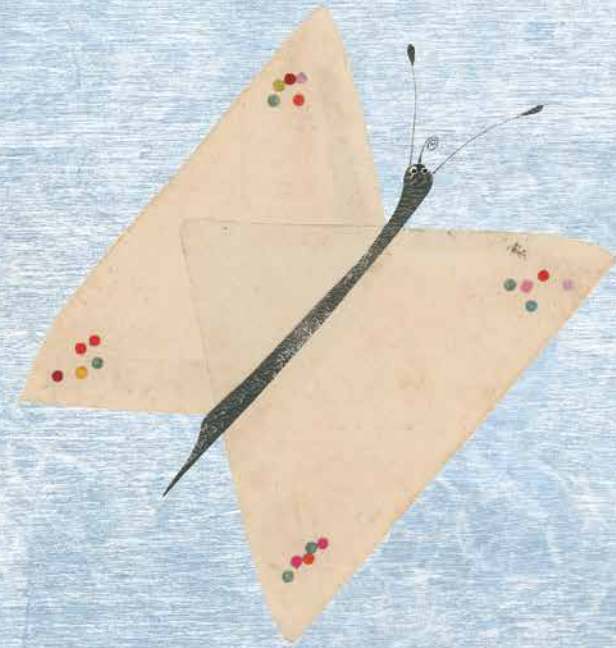

Foto III.

Alžběta Skálová 2013

Milá paní Škvorecká,

dělí nás oceán, ale přesto jste nám tady v Čechách blízka, protože málokdo udělal pro českou literaturu tolik jako Vy. Jsem na světě také pár desetiletí – tedy přesněji řečeno šest desetiletí – a přečetla jsem opravdu hodně knih – a na většinu z nich jsem zapomněla. Je málo titulů, které se mi vryly do paměti tak, že se mi vybaví jednotlivé scény či atmosféra. Vaše kniha Honzlová k nim patří.

Ve Valašském Meziříčí, kde žiji, máme klub knihomolů. Setkáváme se jednou měsíčně a mluvíme o knihách, které máme rádi. V říjnu bychom chtěli mluvit o Vaší Honzlové.

Milá paní Škvorecká, dovoluji Vám k Vaším narozeninám alespoň takto na dálku popřát hodně zdraví a radosti ze života. Věřím, že to Vám přeji nejen já, ale všichni Vaši čtenáři.

Srdečně zdravím z Valašského Meziříčí!

Alena Mornštajnová

3. 10. 2023

Vážená paní Zdeno,

mohu Vás takto oslovit? Jsem moc vděčná za možnost, připojit pár slov k srdečné gratulaci k Vaším narozeninám.

Jste mým velkým vzorem aktivní ženy od dob mého dětství v devadesátých letech. Tenkrát se ženy umělkyně či nakladatelky v českém veřejném prostoru vyskytovaly výjimečně.

Nejdříve jsem především obdivovala Vaši nakladatelskou činnost. Později, poté, co jsem četla Honzlovou mě zajímalo, jaké to pro vás vlastně bylo: žít po boku slavného muže a na rozdíl od něj upozadit svou vlastní tvorbu ve jménu vydávání tvorby jiných autorů. Dost možná to tak vidím jen já, bohužel nemám možnost se Vás na to zeptat. Kdybych tu možnost měla, zajímalo by mě ale stejně nejvíc to, jak se Vám daří teď. Hodně lidí se jistě ve svých gratulacích vrací k tomu, co jste udělala mnoho let zpátky, ale jak se Vám daří dnes? Co Vás zajímá? Čím žijete? Stárnutí je pro mě zatím do velké míry neprobádaná oblast a o čem bych si s Vámi asi povídala nejraději by byla Vaše zkušenost s ním. V čem je Váš pohled na život odlišný od toho před deseti, třiceti, padesáti let? Je vlastně v něčem zásadním jiný? Jaksí moudřejší? Nebo vnímáte stárnutí jen jako proces chátrání, jak o něm někteří hovoří? To by mě opravdu moc zajímalo, protože to je něco, co mě poslední dobou fascinuje asi ze všeho nejvíc – ubíhající čas a proměny lidského života v něm.

Přeji Vám všechno nejlepší k Vaším nádherným narozeninám a plno krásných dnů naplněných příjemnými věcmi a lidmi.

S pozdravem,

Petra Hůlová

Tam, kde se moravská část Vysočiny teprve zvedá v prvních kopcích, žilo v jedné malé obci děvče, které rádo četlo. Zabalené v dece se choulívalo u domácí knihovny, kterou rodině kus po kusu střídal dědeček, a probíralo se pečlivě vystříhanými romány na pokračování, hltalo první vydání Foglarovek, nořilo se do podivuhodných světů Julese Verna. Když povyroستlo, pořídilo si průkaz a každé páteční odpoledne trávilo v místní knihovně. Po nedávném převratu, který rozvrátil i tamní kartotéku, toho nenabízela zrovna moc, ale jednou vzácností přece jen oplývala. Knihovnicí s názorem. Když se to děvče u pultu poprvé objevilo s několika červenými sešity tehdy módních

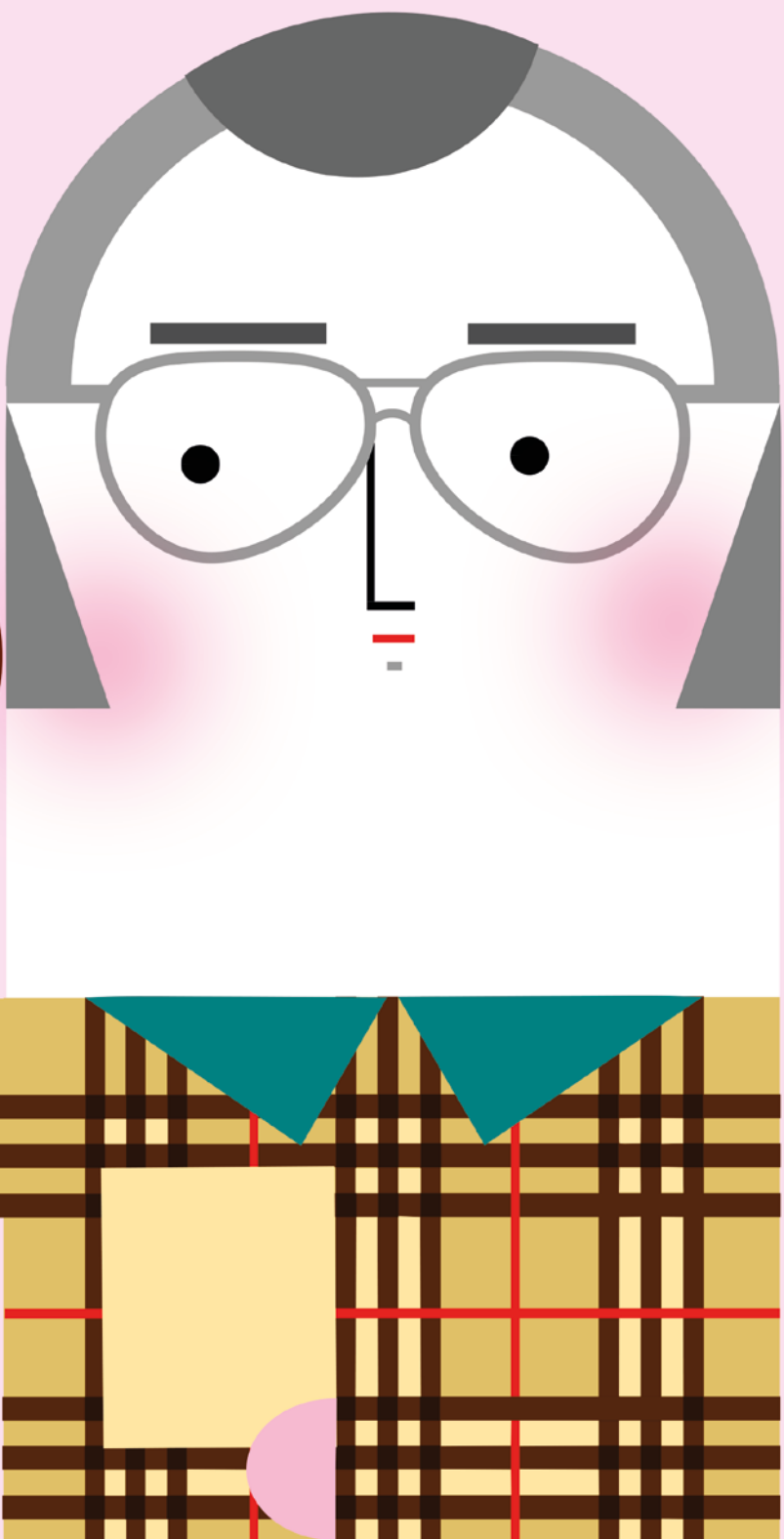
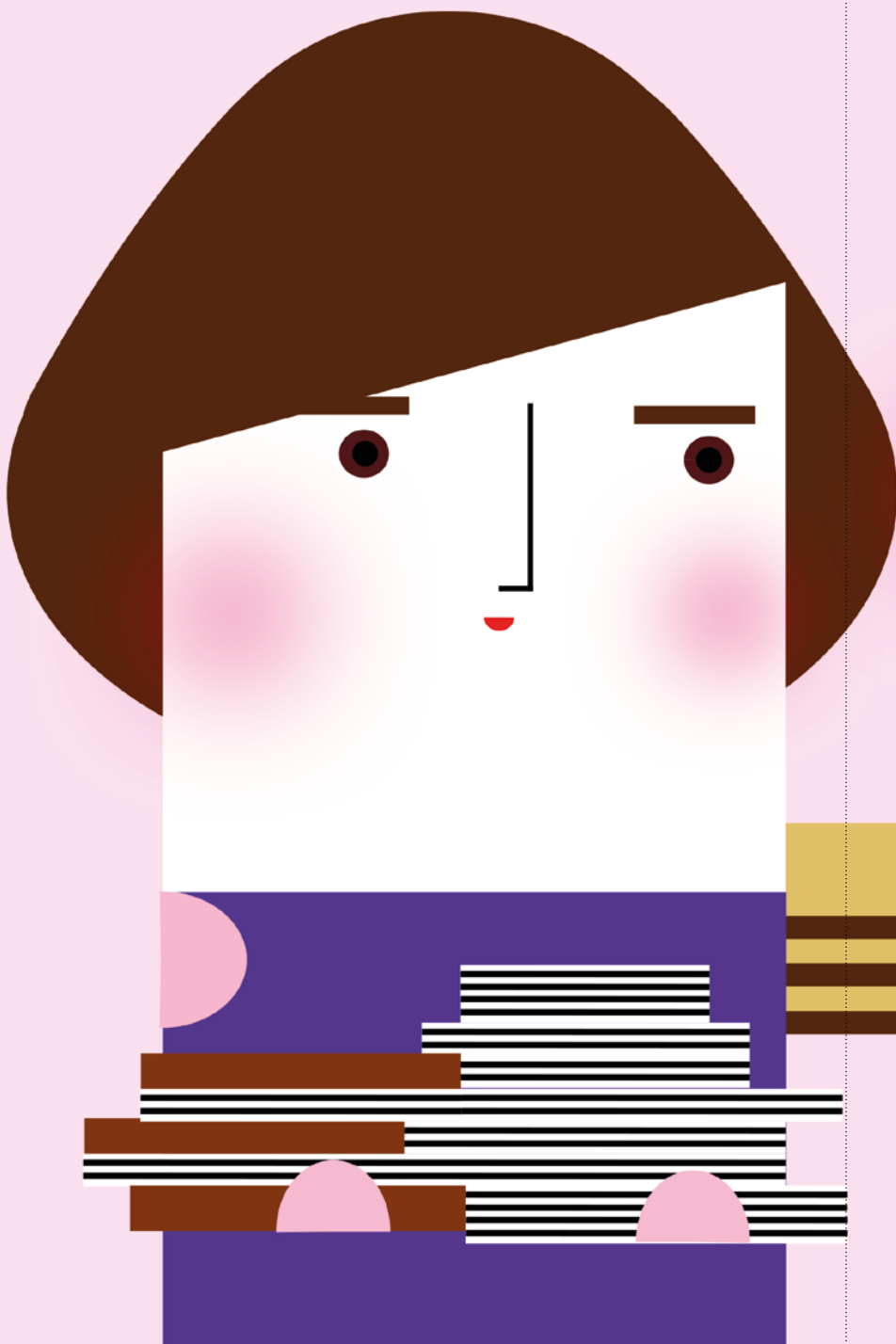
harlekýnek (neobratně skrytými v komínku dobrodružných knih), knihovnice je nesmlouvavě odložila stranou a řekla: „Tohle nečti, to ti zkazí vkus.“ A podstrčila jí krapet jinší čtivo. Takhle se k tomu děvčeti kdysi dostala mimo jiné i *Pánská jízda*, přičemž prostřední ze tří povídek, ta o tanečnici, kterou tak bezohledně zostudil muž, jemuž důvěřovala, jí utkvěla v mysli napořád. Později na tuto lekci trochu zapomněla a nejednou se ocitla na hraně, z níž se jen s notnou dávkou štěstí sesmykla na tu bezpečnější stranu. Nabyté zkušenosti se pak draly o pozornost – a jako by se do ní nemohly směstnat, přetékal jí z hlavy, prýštily z úst, ale chyběl jim tvar. Proto začala psát.

Vyprávět o tom, čeho se na své pouti z malé obce na úpatí Vysočiny do nehostinného světa stala svědkem, bylo ale mladé spisovatelce časem málo. Někdy v té době se jí do rukou dostala *Honzlová*. Kniha, která svědčila o přítomném i minulém, kniha vyzdoraná na osudu lapeném v cizím městě, v cizí zemi. I ta mladá spisovatelka tehdy musela opustit město, které si vybrala pro život a které tolik milovala... Nezbylo jí než se k němu v cizím prostředí vracet v myšlenkách, stejně jako autorka *Honzlové*. Stavěla ho pak kámen po kameni, rok po roce, město takové, jaké bylo kdysi i jaké bylo teď (papír snesl obojí), a uprostřed těch kulis spřádala příběh o temné skvrně na jeho krásě, o zlobě a nenávisti, která tak snadno nasedá na národnostní třenice.

A k tomu ty knihy, které mezitím měnily její pohled na svět! Škvoreckého *Mirákl*, Kunderova *Nesnesitelná lehkost bytí*, Vaculíkův *Český snář*, Grušův *Dotazník*, Tigridův *Kapesní průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu*, Lustigova *Dita Saxová*, Havlovy hry, svědectví Dagmar Šimkové *Byly jsme tam taky...* Všechny ty knihy, které prošly rukama jedné ženy, rukama, které (nevědomky) formovaly i ji. Nikdy se s tou ženou nesešla, bez ní by však její život bezpochyby vypadal jinak, než jak vypadá dnes. A tohle děvče (toho času už matka dvou dětí), by jí za to chtělo poděkovat. Za ten les rozcestníků, které jí tolikrát ukázaly směr, za cenné podněty, za notnou porci odvahy i inspirace. Protože bez rukou této ženy by byla česká literatura i život jedné moravské holky o moc chudší.

Děkuju, vážená paní Škvorecká, děkuju za hodně!

Kateřina Tučková

Vážená a milá paní Škvorecká,

společenská zvyklost by zřejmě velela, abych Vám zdvořile a tak trochu obligátně popřála k významnému životnímu jubileu jakožto jedné z nejvýznamnějších postav české literatury dvacátého století, jejíž knihy zaujímají čestné místo v mojí knihovně a nesou dost výrazné známky ohmatanosti. Původně jsem to chtěla napsat právě takhle, trochu oficiálně a trochu neformálně, pak snad i zmínit, jak silně rozčeřila zdejší vody nedávná reedice Honzlové (hodně, věřte, hodně!).

Jenomže právě při myšlence na Honzlovou jsem si uvědomila, že cítím nutkavou potřebu přidat k obvyklému blahopřání taky velké poděkování za to, co jsem při čtení Vašich knih mohla prožít. Třeba lechtání bránice při četbě úvahy mojí milované Honzlové, že jedním z nejsignifikantnějších znaků chudoby je požívání pečiva s maggim (ach to nepřeborné množství způsobů, jak se můžeme mentálně i kulturně propojit se svým oblíbeným autorem!). Nebo za to zcepenění, když se v závěru Pánské jízdy otevřela skříň.

No, zdá se, že jsem neudržela předepsaný obsah ani formu. Omlouvám se a pokorně se vracím k tomu nejdůležitějšímu: ze srdce gratuluji a přeji jen dobré, drahá paní Zdeno.

16

S úctou

Karin Lednická

Milá paní Škvorecká,

K vašim kulatinám vám přeji co nejpevnější zdraví, dostatek věrných přátel, kteří vás budou rozesmívat, a mnoho důvodů ke spokojenosti. Ráda bych vám taky poděkovala za *Honzlovou*, kterou považuji za jedno z nejzdařilejších děl české prózy vůbec, jeho jazyková svěžest a zároveň tíseň pod povrchem mě poznamenala jako hluboká orba. Není bez zajímavosti, že spolužák mého čtrnáctiletého syna Sam Budiman hraje v dramatisaci vašeho díla na prknech Rokoka (výtečně) roli Huga, a tak se kruh uzavírá. Vaše dílo je stále relevantní.

Mrzelo mě, že se nám při mé loňské návštěvě Toronta nepodařilo se setkat, ale třeba se nám ještě někdy poštěstí. Moc vás zdravím a mávám vám z Prahy,

Bianca Bellová

Vážená paní Škvorecká,

s velkou úctou vám chci popřát všechno nejlepší k vašim významným narozeninám.

S vaším mužem jste pro českou literaturu udělali v dobách komunismu neocenitelnou službu a já (stejně jako by měli všichni) vám za ní moc děkuji.

I když v Čechách oceňuji dílo vašeho muže více než vaše, já mám *Honzlovou*, kterou jsem četla několikrát, raději než jakoukoliv knihu vašeho manžela. Pro mě osobně má váš literární odkaz větší hodnotu. Je pro mě ctí, že vám vůbec můžu toto napsat.

Přeji vám především zdraví do dalších let.

Petra Soukupová

17

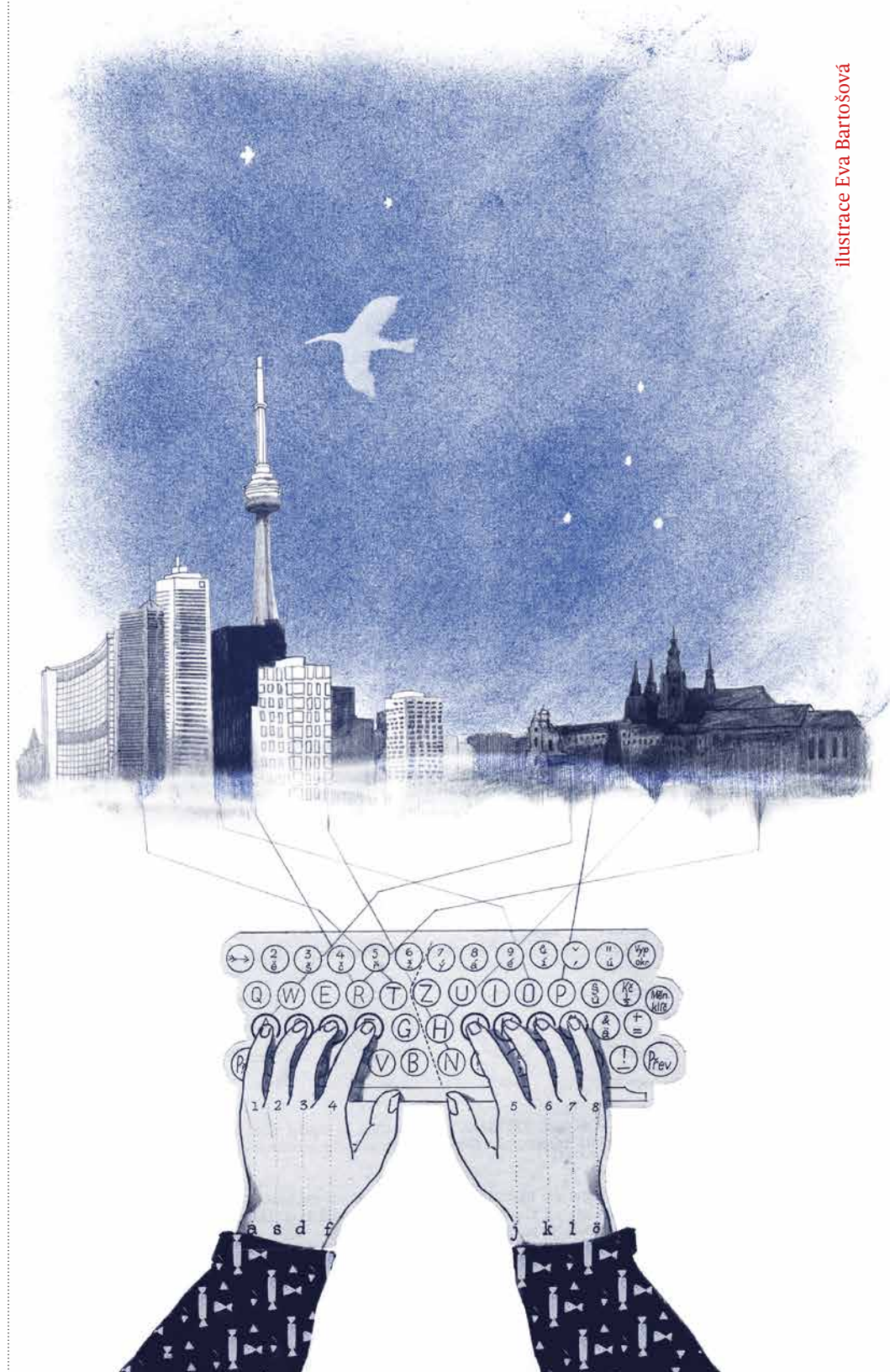
Milá Sáro,

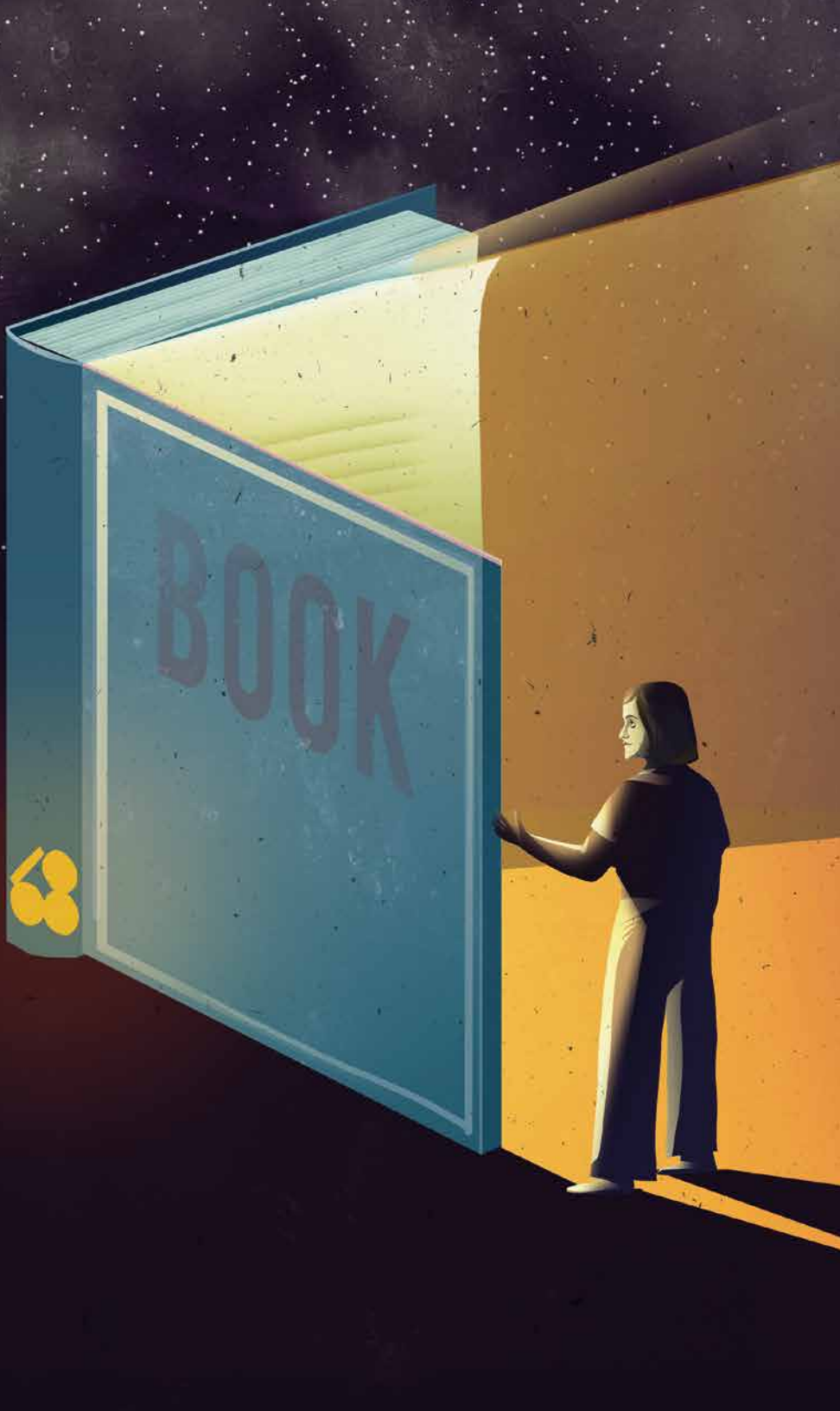
myslím, že nikdy nezapomenu na těch pár setkání s tebou. Malá místnost, ve které podle mnohých Kanadánů nepoznamenaných událostmi v Československu, sídlilo osmašedesát nakladatelů, v koutě mladá dívka bojuje s takovým tím divným psacím strojem, na kterém se knihy sázely. Všude ostře voňavé stohy knih, papírů, rukopisů. Prachu málo, vždyť tady pořád vířil vzduch.

**Určitě nepřeháním, když řeknu, že se ti – a samozřejmě i panu Škvoreckému, který ale netrávil celé dny vydavatelskou prací – povedlo hodně přispět k záchraně svobodné české literatury v těžkých dobách. Nebýt exilových nakladatelství, vycházely by nejmíň dvacet let dobré české knihy jen v samizdatech. Obětova-
la jsi tomu fakt hodně, počínaje zády zničenými od tahání balíků s knihami až po vlastní spisovatelský talent. Vlastnímu psaní ses věnovala málo, i když ty knihy, co ti vyšly, stojí za to. *Honzlová – protestsong* je mimořádná kniha, mnozí věří, že stejně dobrá jako *Příběh inženýra lidských duší*, za kterou tvůj manžel dostal Pulitzera. Za tohle všechno ti patří velký dík.**

Jak říkám, setkaly jsme se jen párkrát, ale já na to nikdy nezapomenu. Leda by mě o vzpomínky připravil ten Němec Jakžesejmenuje, ten, který na tebe, jak se zdá, nezaútočil, i když už máš na krku čtyři a půl křížku. Tak přeju mnoho dobrého do další spousty let.

Iva P.

Nejváženější paní Salivarová,

Nevím, co si to vlastně dovoluju, Vám psát, ale snad Vás to alespoň trochu potěší. Ráda bych Vám popřála k narozeninám. K tak neuvěřitelným narozeninám! Jsou stejně neuvěřitelné, jako Vaše osobnost. Stejně fascinující a krásné!

Možná už vím, proč si dovoluju Vám psát. Chtěla bych alespoň trochu splatit dluh, který vůči Vám cítím. Jsem z generace, která díky Vám a díky tomu, že jste vždycky věřila knížkám a příběhům, mohla alespoň tušit, že někde, sice daleko, ale někde, múzy nemlčí. Jste a navždy zůstanete jednou z těch vzácných bytostí, které s rozkoší a odvahou cákají do tmy světlo, které to nevzdávají. A já Vám k Vaším narozeninám přeju, aby to tak zůstalo, aby to tak bylo navždycky.

Někdy, když slýchám věčné nářky a pochyby o tom, jestli má ještě vůbec smysl psát knihy a vydávat je, myslím na Vás. Na Vaše nakladatelství, na Vaše knihy a na to, co jste dokázala. Čemu všemu jste dokázala vdechnout smysl.

S úctou a vděčností

Markéta Pilátová

Komika & dějiny Zdeně Škvorecké k jednomu výročí

Věra Držmíšková, Milena B. Cabicarová, Karla Marie Weberová, Božena Sandtnerová, ale také Lenka Stříbrná, Josefa Urválková a Vasilka Bilaková – všechny tyhle dámy jsou stejný ročník. Dokonce i den a měsíc narození mají stejný: jednadvacátý říjen 1933. A možná jsou si i navenek podobné. Jde totiž o pseudonymy Zdeny Škvorecké, rozené Zdenky Josefy Salivarové. Používala je v tiráži knížek, které se svým manželem vydávali v '68 Publishers. V letech 1971 až 1993 pod touhle hlavičkou vyšly 224 tituly. Jako první Škvoreckého *Tankový prapor*, jako předposlední *Osočení* – právě od Škvorecké (úplně posledním titulem pak byly Škvoreckého *Povídky tenorsaxofonisty*).

Tahle soustavná péče o českou literaturu, která měla po osmašedesátém roce zákaz vstupu do oficiality, zahrnuje vesměs klasiky, důležité komponenty československé kultury posledního málem už století. Prostě kánon, paměť a identita, bez nichž to nejde: Blatný, Effenberger, Hiršal, Heisler, Hostovský, Peroutka, Seifert, ale také Gruša, Havel, Hrabal, Kliment, Kundera, Lustig anebo Vaculík. V domácí knihovně jedna pestrá a dlouhá řada – a v životě Zdeny Škvorecké dějinný zářez číslo jedna.

Druhý zářez je možná obecnější, ale každopádně stejně důležitý. Škvorecká byla jedna z mála žen české literatury 60. let. Vedle tak rozdílných tvůrčích typů jako Vladimíra Čerepková, Bohumila Grögerová, Jana Krejcarová-Černá, Jindřiška Smetanová nebo Milada Součková. Hned svou povídkovou prvotinou *Pánská jízda* (1968) se vymezila – proti Milanu Kunderovi. V době, kdy ty tři texty psala, byl jejím vyučujícím na pražské FAMU. Vyprovokovaly ji jeho *Směšné lásky*, vydané postupně ve třech sešitech. Dost mačisticky pojaté výkresy milostné-

ho potýkání, kde je muž profilovaný jako protřelý vztahový kombinator a žena má funkci herního objektu.

Škvorecká nabídla jiný, dost kontrastní profil mužského hrdiny: načepýřeného, samolibého frajírka a zoufalého cynika ve věcech sexuálních. Na kontext dobové kultury a společnosti dost odvážné, kritické gesto. Každopádně jedna z možných inspirací pro silnou, svobodnou a hrdou vlnu české literatury po roce 2000, psané právě ženami; jak pro jejich rukopis, tak pro jejich témata.

A třetí dějinný zářez: autorčina kosmopolitnost, univerzální formát. Přirozené prolínání oficiality a neoficiality, domova a ciziny, tam a tady. Byla k tomu dost možná předurčena. Spíš spoluurčena: jednak otcem, jednak starším bratrem. Otec Jaroslav Salivar skončil jako soukromý nakladatel a knihkupec v devětačtyřicátém roce ve stalinistickém kriminálu; po propuštění v roce 1950 emigroval do Spojených států amerických. Za mřížemi skončil jako režimní odbojář taky bratr Lumír: dekádu 1949–1959 přežil v jáchymovských dolech, v šestadesátém roce odešel do Kanady. Škvoreckou ale ty rodinné tragédie nepřepsaly. Brala je jako existenciální zkušenost. Navenek si vždycky držela smysl pro komiku: života i díla. V mládí tančila, zpívala, hrála – na divadle a v kabaretu, později i ve filmu. Na většině fotografií z té (ale i pozdější) doby má ve tváři jistou pobavenost, ne-li přímo úsměv. Podobně jako její manžel Josef Škvorecký. Ostatně zmíněnou autorčinu prvotinu graficky upravil Jiří Šalamoun. Bez té komiky by vítální gesto Zdeny Škvorecké bylo asi daleko slabší. A možná i těch dějinných zářezů by nakonec bylo méně...

Radim Kopáč

Praha, 1. října 2023

Vážená a milá paní Škvorecká,

když jsem byla oslovena, abych se připojila ke gratulantům, byla jsem přesvědčena, že mi něco takového nepřísluší. Za komunistického režimu jsem byla dítě a o tom, že existují proskribované knihy, exilová literatura a exilová nakladatelství, jsem se dozvěděla až po Listopadu. Nemám nárok přibližovat se k legendám, říkala jsem si. Avšak naskytne-li se možnost říct druhému člověku něco hezkého, je třeba sebrat odvahu.

Když se předloni chystalo nové vydání Honzlové, vzala jsem to jako znamení, abych si román znovu po třiceti letech přečetla. Dospělé oči lépe viděly historické a společenské souvislosti a já si zároveň užívala to gusto, hravost, tu svěžest a ohebnost živoucího jazyka. Čtenba pro mě byla čistá radost. Několikrát jsem si v duchu posteskla, jaká je škoda, že dnes už se takhle nepíše. Tak moderně, nespoutaně, pravdivě, roztančeně.

Vloni touhle dobou jsem pobývala na univerzitě v Iowa City, daleko od domova a od mateřštiny. Potomci českých přistěhovalců v lowě hrdě zmiňovali jméno Antonína Dvořáka a městečka Spillville, kde skladatel při svém americkém pobytu trávil léto. Spillville leží asi čtyři hodiny jízdy od Iowa City, ale plánovaný výlet nakonec nevyšel. Aby mi to nebylo líto, Nataša Ďurovičová, která na lowské univerzitě vyučuje, mi půjčila román Scherzo capriccioso z knihovny svého otce, jazykovědce Lubomíra Ďuroviče, který i s rodinou po roce 1968 zůstal ve švédském exilu. Bezmála čtyřicet let staré vydání Scherza capriccioso ze '68 Publishers vykonalo cestu kolem světa, abych si ho v roce 2022 mohla přečíst: z Kanady do švédského Lundu a pak zpátky na americký kontinent, do Iowa City. Román mě konejšil v mém stesku po domově, pomáhal mi zorientovat se v přistěhovaleckých reáliích lowy konce 19. století a stejně jako při čtení Honzlové jsem si říkala, jaká je to škoda, že už se dnes takhle nepíše. Tak nekompromisně, erudovaně, poctivě, suverénně.

Vážená paní Škvorecká, přijměte prosím mé upřímné blahopřání k Vaším narozeninám a velké díky za všechnu práci a lásku do ní vloženou, díky nimž si i dnes můžeme číst dobré české knihy nejen doma, ale i na nečekaných místech světa.

Se srdečnými pozdravy z Prahy,

Pavla Horáková

Zdena Salivarová je mimořádná osobnost, součást celé české kultury, nejen literatury. Československo bylo skutečností, které nelze uniknout. Svět je skutečností, které nelze uniknout. Pokaždé si zachovala svou důstojnost a pozitivní životní postoj jako energická osoba. Usměvavá, šarmantní, půvabná žena s báječným smyslem pro humor. I když to býval smích navzdory.

Nebojácný a sebevědomý člověk. Nikdy nepsala jen slova, pracovala a pracuje na celku životního díla. Boj o paměť je v literatuře bojem o jazyk. Děkuji za její talenty a odvahu. Bez ní by existovalo v naší zemi vakuum. Díky paní Zdeně jsem měla a mám naději. Patří k lidem, kteří mě smiřují s tímto světem. Děkuji! Už nebudu rušit. Narozeninoví hosté se tísní v nedalekém holičství a kadeřnictví, aby se připravili na oslavu...

Návraty ztracených dcer k narozeninovému stolu (montáž)

Radka Denemarková

ZDENA: Taková nenápadná minidramata.

VÁCLAV HAVEL: A samozřejmě je hlavní hrdinka tady paní Zdena. Umí číst ve hvězdách.

JOSEF: Život mojí Zdeny, to je tisíc a jeden vtíp.

ESTER KRUMBACHOVÁ: Moje a její mládí. Hmyz nejsnáze nahlodává jarní květy, když jsou to ještě pouhá poupata.

ZDENA: Není všechno naše konání pýchou?

HOLIČ (zcela tiše): Všichni toho tolik potřebují, ale nikdo nechce nic dát.

ZDENA: Neměli bychom mít sami sebe i každé své slovo, všechny své stanovené cíle neustále v podezření?

HOLIČ: Znáš vás už od filmu Revue pro banjo.

EVALD SCHORM: Zdena hrála skvěle v hořkém a ironickém filmu O slavnosti a hostech.

VÁCLAV HAVEL: Film zahrnuje všechna jména tehdejší intelektuální a umělecké elity.

EVALD SCHORM: Paní Zdena je zpěvačka, herečka, překladatelka.

VÁCLAV HAVEL: A spisovatelka!

JAN ZÁBRANA: Každý spisovatel se nachází, ať už si to přizná či ne, ve složité situaci. Žije v tenatech přízně i nepřízně a nemůže být slepý k tomu, že literatura je dnes burzou.

HOLIČ: Lidé dnes potřebují kino a knihy jako šlehačku.

JOSEF: Mizení zkušenosti nabývá stále větších rozměrů. Vinou rozvoje masových médií, života z druhé ruky.

ZDENA: Já mám přímých zkušeností až moc. Připusťte, že jsem se přesto naučila s ostatními vycházet.

VÁCLAV HAVEL: Vymývání mozků má dnes různé podoby.

ZDENA: Karl Jaspers tvrdí, že poslední instancí je Bůh.

HOLIČ (zcela tiše): Bůh tu nemá co dělat.

JAN ZÁBRANA: Pokud nechceme vyslovit onu povinnost lidské existence, totiž zodpovědnosti za bližního. Zodpovědnost v tom smyslu, že i ten nejzanedbatelnější z mých činů se týká lidstva.

HOLIČ (zcela tiše): Všichni toho tolik potřebují, ale nikdo nechce nic dát.

ZDENA: Každý čin je odpovědí či otázkou. Možná obojím.

28 **HOLIČ:** Vy jediná nejste nikdy ufnukaná!

ZDENA: Byla jsem v Čechách zpěvačkou, herečkou, spisovatelkou, překladatelkou.

VÁCLAV HAVEL: Ano, živé, pestré, kulturní prostředí. A nakladatelkou. Po roce 1968 jste založili s manželem nakladatelství '68 Publishers.

JAN ZÁBRANA: Román Honzlová je velká kniha. Velké knihy neostouzejí ty méně velké nebo nicotné, protože vznikají na jiné planetě.

EVALD SCHORM: Dnešní pokusy upřít spisovateli nezbytnost jeho existence mi proto připadají krajně pošetilé.

ZDENA: Nejsem přecitlivělá a podezřívavá.

VÁCLAV HAVEL: Někdo to může nazvat hroší kůží. Vy odmítáte zásadně jakýkoliv kompromis.

ZDENA: Všechno v životě jsme brala jako dobrodružství. Že se uvidí.

JOSEF: Je skutek, který vám umožní žít, dobrý, nebo špatný?

EVALD SCHORM: Smrt je prostě konec, a toho se nelze bát. Čeho se člověk může bát, je snad život sám, anebo některé jeho části.

HOLIČ (zcela tiše): Vždycky je všechno jinačí, než si to člověk představuje.

EVALD SCHORM: Člověk? Napravit se může jedině sám sebou.

HOLIČ (zcela tiše): Dělán to dost dlouho, abych věděl, že od určitého okamžiku je všechno marnost nad marnost.

ZDENA (k holiči): To je rezignace.

HOLIČ (zcela tiše): Ne, to není rezignace. To je taková osvobozující, pokorná lhostejnost, taková ...

ZDENA: Neviděla jsem důvod, proč bych emigraci před sebou nosila jako standartu a definovala se jen tím.

JOSEF: Co se nedá změnit, je třeba snášet a nelamentovat nad tím.

ZDENA: Kde mi život ukazoval přímou cestu, nesnažila jsem se o okliku.

HOLIČ: Já jsem pil. Pil jsem hodně.

EVALD SCHORM: Jak myslíte, ale svoboda není tam, kde ji hledáte.

HOLIČ: A kde je?

EVALD SCHORM: Ve vás.

HOLIČ (zcela tiše): Všichni toho tolik potřebují, ale nikdo nechce nic dát!!!

ZDENA: Vůbec jsme si nepřipustili, že bychom doma nesměli říkat, co chceme. A protože jsme měli okruh známých, kterým jsme důvěřovali, neměli jsme tísnivý pocit nesvobody. Pokaždé jsme se vnitřně uvolnili tím, že jsme to ze sebe dostali.

JAN ZÁBRANA: Zanádalvali jste si.

29

ZDENA: Byla to klasická protistresová cvičení.

JOSEF: Komunismus je tragédie, ale pravým nepřítelem je vždy chamtivý, pokrytecký pravičák v „národoveckém“ kostýmu.

ZDENA: Všeobecná obvinění jsou vždycky nespravedlivá.

HOLIČ: Myslíte?

ZDENA: Proto neuškodí, když každý bude volán k odpovědnosti individuálně.

JAN ZÁBRANA: Věřím, že člověk má jednat podle svého přesvědčení a neohlížet se na následky.

ZDENA: Jsem šťastná, že jsem právě v šedesátých letech zblízka sledovala skutečně zlatý věk evropského filmu a literatury.

HOLIČ: Na Západě se u nás už tehdy diskutovalo o konzumní společnosti a jejích negativních důsledcích.

30 ZDENA: Mně se spíš zdálo, že v Československu máme taky konzumní společnost, ale permanentně frustrovanou. Lidé toužili jen po texaskách. Hráli frašku pod názvem epocha budování socialismu.

HOLIČ (zcela tiše): Všichni toho tolik potřebují, ale nikdo nechce nic dát.

ZDENA: Byl to souvislý příběh s nevypočitatelným rytmem. Šlo to krok dopředu, dva kroky zpět.

JOSEF: Až k zoufalství je těžké vidět vlastní dílo, které jste milovali, na které jste vynaložili tolik práce, zdraví, nejlepších duševních sil – zakázané.

ZDENA: Z nedorozumění, z podezíravosti.

HOLIČ: Řítili jste se v šedesátých letech na kolech, mopedech, motorkách, ve škodovkách do slepé uličky. S plným nasazením.

ZDENA: Ale bylo to příjemné, řídit se a věřit, že to někam směřuje.

EINVAL SCHORM: Protože – zdá se – není důležitá jenom pravda sama, ale i cesta k pravdě.

JOSEF: Naše představa tehdy byla jasná. Zbavíme se blbců a primitivů na vedoucích postech a půjdeme to dělat inteligentně.

HOLIČ (zcela tiše): Všichni toho tolik potřebují, ale nikdo nechce nic dát.

JAN ZÁBRANA: Bože, jsme země, která musela rehabilitovat Kafku! Trochu jsme asi provokovali, protože jsme si tak zachraňovali duši a lidskou důstojnost.

ZDENA: Šťastný rok 68 pro mne skončil předčasně srpnovým karambolem, poznámky zůstaly v Praze a já jsem se ocitla na druhém konci světa, neznalá jazyka ani pořádného řemesla, a svět se mi zhroutil... a začala jsem psát Honzlovou. Napsala jsem ten román za tři měsíce, odříznutá od Nového světa, odříznutá od domova, ale stále v něm, jako bych si na tom papíře chtěla vydupat Prahu zpátky.

AMERICKÝ KRITIK: Tucet objektivnějších zpráv by ztroskotalo ve snaze vylíčit kvalitu života v diktaturách, ale česká autorka románu Honzlová ji proměnila v živou skutečnost.

ZDENA: Život sám o sobě je dost krutý. Loučení, věčné odchody, ztráty, tolik problémů a starostí. Každý má dost práce na celý život, aby to čestně zvládl. A ještě absurdní režim člověku klade do cesty nesmyslné překážky. Jak k tomu přijdu, že se mám zabývat nějakým režimem, když mám dost starostí sama se sebou?

HOLIČ (zcela tiše): Všichni toho tolik potřebují, ale nikdo nechce nic dát.

ZDENA (k holiči): V životě vám nic jiného nezbyvá, než odpuštění.

EINVAL SCHORM: Každý je v tom sám. V tom zmáhání dvou nepřátel. Sebe a skutečnosti.

ZDENA: Až tehdy v Americe a Kanadě jsem si uvědomila, nakolik se dobré způsoby u nás vytratily.

EINVAL SCHORM: Zdvořilost a slušnost.

ZDENA: Byla jsem přesvědčená, že Česko by se mělo rozvíjet ve větším prostoru, potřebuje odlišný pohled, aby bylo konfrontováno s elitářstvím a iluzemi o vlastní velikosti.

DÍTĚ ROKU 2023 (hraje si s mobilem a čeká, až přijde na řadu): A to všechno pro vás bylo důležité?

ZDENA: Ano.

JAN ZÁBRANA (vytrhne dítěti mobil z ruky): Žít je strašně nebezpečné.

EINVAL SCHORM: V nejistotě je snad jediné východisko. Stále začínat znovu, pracovat a mlčet.

ZDENA: Musíme žít a to je všechno. Člověk musí lidem věřit – jinak se nedá žít.

(Za okny v slunci babího léta čeká dlouhá fronta mužů, žen a dětí celého světa).

KONEC